

Мазенко Наталія Андріївна, курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ *Гаркуша А. Г.*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА

У практиці застосування норм Кримінального процесуального кодексу України нерідко трапляються випадки, коли складений обвинувальний акт та реєстр матеріалів досудового розслідування повністю відповідали б вимогам КПК України. Як правило, в незалежності від того обвинувальний акт та реєстр матеріалів досудового розслідування склалися прокурором чи слідчим, у вказаних процесуальних документах допускаються типові помилки. Питання форми та змісту обвинувального акту регулюється ст. 109, 110, 291 КПК України [1, с. 147].

Найбільшою помилкою, всупереч п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України, в обвинувальному акті не повністю викладають фактичні обставини кримінального правопорушення, а також досить часто відсутній такий важливий елемент, як формулювання обвинувачення, а замість цього – обвинувальний акт дублює повідомлення про підозру, що в свою чергу є неприпустимим [1, с. 147].

Обвинувальний акт має містити виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення (п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України). Формулювання обвинувачення повинно складатися з обставин, які свідчать про наявність вчиненої події (час, місце, спосіб) вчинення кримінального правопорушення, форму вини, мотив і мету його вчинення, обставини, які впливають на ступінь тяжкості кримінального правопорушення. Правова кваліфікація дій особи в обвинувальному акті повинна містити не тільки посилання на окрему статтю і частину цієї

статті ККУ, а й точне формулювання у тому числі і об'єктивної сторони та кваліфікуючих ознак конкретного кримінального правопорушення [3, с.79]. Так як, досить не рідко, навіть у вироках суду, суди пишуть, наприклад, «...вчинив злочин передбачений ч. 1 ст. 191 КК України, а саме привласнив чи розтратив чуже майно, яке було йому ввірене чи перебувало в його віданні», автоматично виникає питання, так що підсудна особа конкретно зробила чи не зробила? А все це є наслідком або неконкретного формулювання обвинувачення або, як правило, відсутністю формулювання обвинувачення взагалі.

Уривок з обвинувального акту: «Формулювання обвинувачення: гр. А. обвинувачується в тому, що діючи умисно, вчинив контрабанду боєприпасів до нарізної зброї, тобто їх переміщення через митий кордон України, з приховуванням від митного контролю. Таким чином, гр. А. підозрюється...».

Згідно вищевказаного можемо зробити висновок про відсутність формулювання обвинувачення і в розумінні практики ЄСПЛ і в розумінні КПК України, не зважаючи на те, що слідчий його так назвав і навіть підкреслив і виділив «жирним» шрифтом, спочатку слідчий зазначає, що гр. А.: «...обвинувачується...», а в кінці: «...підозрюється...». З наведеного, в тому числі випливає, що обвинувачення має бути викладено чітко і конкретно. В ньому має бути вписана як об'єктивна так і суб'єктивна сторона злочину. В зазначеному прикладі, слідчим у обвинувальному акті викладені лише зміст підозри, а також частина тих фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого гр. А. підозрювався і правова кваліфікація кримінального правопорушення, в якому гр. А. підозрювався, а не обвинувачується. За таких обставин, за вказаним обвинувальним актом, гр. А. має статус не обвинуваченого, а підозрюваного, так як відповідно до положень ст. 277 КПК України вказане містить зміст повідомлення про підозру, а не обвинувального акту [2, с. 153].

Відсутність в обвинувальному акті формулювання обвинувачення та правової кваліфікації дій особи унеможливує якісно і в повній мірі здійснювати захист від пред'явленого обвинувачення, що, безперечно, порушує право

особи на захист, а як наслідок слугує беззаперечною підставою для скасування вироку суду.

Європейський Суд з прав людини також має цікаві нормативно закріплені положення, відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав та основоположних свобод, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. У судових рішеннях Європейського Суду з прав людини, які стосуються формулювання обвинувачення зазначено:

– в рішенні від 26.06.2008 року у справі «Ващенко проти України»: «“обвинувачення” для цілей пункту 1 статті 6 може бути визначене як офіційне доведення до відома особи компетентним органом твердження про вчинення цією особою правопорушення, яке нормою загального характеру визнається осудним і за яке встановлюється відповідальність карного та попереджувального характеру (п. 51)»;

– в рішенні від 25.07.2000 року, у справі «Маттоція проти Італії»: «обвинувачений у вчиненні злочину має бути негайно і детально проінформований про причину обвинувачення, тобто про ті факти матеріальної дійсності, які нібито мали місце і є підставою для висунення обвинувачення; а також про характер обвинувачення, тобто юридичну кваліфікацію згаданих фактів. Хоча ступінь “детальності” інформування обвинуваченого залежить від обставин конкретної справи, однак у будь-якому випадку відомості, надані обвинуваченому, повинні бути достатніми для повного розуміння останнім суті висунутого проти нього обвинувачення, що є необхідним для підготовки адекватного захисту. У цьому відношенні обсяг та доречність наданої обвинуваченому інформації слід оцінювати крізь призму положення, закріпленого у п. “b” ч. 3 ст. 6 Конвенції. Аналогічно слід оцінювати інформацію про зміни, які мали місце в обвинуваченні, включаючи зміни причини обвинувачення» [5, с. 876–911].

Більш того, питання формулювання обвинувачення не є новелою в розумінні кримінального процесуального законодавства України, зазначене питання неодноразово

підіймалося і за КПК 1960 року. Повертаючись до аналізу положень норм діючого КПК України, необхідно вказати і на п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України, відповідно до якого, обвинувачення – твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом. Відповідно до ч. 4 ст. 110 КПК України, обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Разом з цим, ч. 1 ст. 337 КПК України передбачено, що судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта, крім випадків, передбачених цією статтею [1, с. 168].

Таким чином, розгляд справи без формулювання обвинувачення є неможливим, а винесене рішення буде вважатись незаконним, адже відповідно до ч. 3 ст. 374 КПК України у разі визнання особи виправданою або винуватою, в мотивувальній частині вироку зазначається формулювання обвинувачення визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення, статті закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнається обвинувачений – правова норма кваліфікації має відповідати формулюванню обвинувачення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.
2. Марочкін О. І. Особливості мотивування слідчим обвинувального акта / О. І. Марочкін // Питання боротьби зі злочинністю. – 2016. – С. 154–159.
3. Боржецька Н. Л. Підстави та умови складання обвинувального акта / Н. Л. Боржецька // Юридична Україна. – 2014. – № 8. – С. 77–83.

4. Майгур М. О. Обвинувальний акт: теоретичні та практичні питання / М. О. Майгур // Вісник Академії адвокатури України. – 2016. – Харків. – С. 113–119.

5. Конвенція про захист прав та основоположних свобод. Практика застосування – вироки, постанови, ухвали. – С. 876–911.

Матчук Світлана Василівна, кандидат юридичних наук, викладач кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення є важливим засобом забезпечення законності в екологічній сфері. Вона виступає різновидом юридичної відповідальності в цілому, а тому їй властиві всі ознаки останньої.

Водночас стосовно екологічної сфери юридична відповідальність має і свою специфіку, обумовлену особливостями екологічного правопорушення як обов'язкової підстави для застосування санкцій до порушників екологічного законодавства. Такі особливості впливають зі специфіки екологічної сфери. Це стало приводом для виділення деякими правознавцями еколого-правової відповідальності як самостійного виду поряд з адміністративною, кримінальною, цивільно-правовою та дисциплінарною відповідальністю. Але для цього немає достатніх підстав, бо фактично немає правових санкцій, які не охоплювалися б адміністративною, кримінальною, цивільно-правовою та дисциплінарною відповідальністю. Та й віднесення тих або інших правопорушень до групи екологічних зовсім не означає, що за їх вчинення мають застосовуватись якісь особливі еколого-правові санкції.

В екологічній сфері домінуючими є заходи адміністративної, кримінальної, цивільно-правової і дисциплінарної відповідальності як інтегрованого методу галузі екологічного законодавства. Дія комплексного інституту юридичної відповідальності у цій сфері має екологічний відтінок, але в цілому вона підпорядкована загальним закономірностям дії зазначених видів юридичної відповідальності і в інших сферах суспільних відносин.